

DUAL TA'LIM SHAKLI – NAZARIYA VA AMALIYOT BIRLIGI SIFATIDA
Quliyeva Shahnoza Halimovna, Buxoro davlat pedagogika instituti, Aniq va tabiiy fanlar fakulteti, "Texnologik ta'lim" kafedrasini mudiri

quliyevashahnoza@buxdpi.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida mutaxassislarni tayyorlashda dual ta'lim shakli asosida mashg'ulotlarni tashkil etish masalalari bayon etilgan. Bugungi kunda oliy ta'lim tizimida mutaxassislar tayyorlash sifatiga alohida e'tibor berilmoqda, talabalarning nazariy bilimlarini mustahkamlashda dual ta'lim shakli asosida amaliy mashg'ulotlarni korxonaga yoki tashkilotlarda olib borish maqsadga muvoviq bo'ladi. Mazkur maqolada dual ta'lim shaklida nazariya va amaliyot birligi mazmuni berilgan.

Kalit so'zlar: dual ta'lim, dual, ta'lim tizimi, ta'lim turlari, ta'lim shakllari, amaliy mashg'ulotlar, kasb egasi.

ДУАЛЬНОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК ЕДИНСТВО ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ

Кулиева Шахноза Халимовна, Бухарский государственный педагогический институт
Факультет естественных и точных наук, Заведующая кафедрой «Технологическое обучение»

quliyevashahnoza@buxdpi.uz

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы организации обучения на основе дуальной формы обучения в высших учебных заведениях. Сегодня особое внимание уделяется качеству подготовки специалистов в системе высшего образования, а для закрепления теоретических знаний студентов целесообразно проведение производственной практики на предприятиях или в организациях на основе дуального формата обучения. В статье представлено содержание единства теории и практики в форме дуального образования.

Ключевые слова: дуальное образование, дуальная, система образования, виды образования, формы обучения, практическое обучение, профессиональное.

DUAL EDUCATION AS THE UNITY OF THEORY AND PRACTICE

Quliyeva Shahnoza Halimovna Bukhara State Pedagogical Institute Faculty of Natural and Exact Sciences Head of the Department of Technological Education

quliyevashahnoza@buxdpi.uz

Annotation: The article examines the issues of organizing training based on the dual form of training in higher education institutions. Today, special attention is paid to the quality of training specialists in the higher education system, and to consolidate the theoretical knowledge of students, it is advisable to conduct industrial practice at enterprises or organizations based on the dual format of training. The article presents the content of the unity of theory and practice in the form of dual education.

Key words: dual education, dual, education system, types of education, forms of training, practical training, professional.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonunining "Ta'lim tizimi, turlari va shakllari" deb nomlangan 2-bobidagi 17-moddada "Dual ta'lim" shakli kiritilgan "Dual ta'lim ta'lim oluvchilar tomonidan zarur bilim, ko'nikma va malakalarni olishga qaratilgan bo'lib, ularning nazariy qismi ta'lim tashkiloti negizida, amaliy qismi esa ta'lim oluvchining ish joyida amalga oshiriladi".

Dual ta'limni tashkil etish tartibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 16-yanvar 2025-yildagi 14-sonli "Oliy ta'lim tizimida dual ta'limni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorida:

- dual ta'lim shakli joriy etiladigan oliy ta'lim tashkilotlarini tizimida oliy ta'lim tashkilotlari bo'lgan vazirlik va idoralar bilan kelishgan holda, Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi hamda O'zbekiston Respublikasi Savdo-sanoat palatasi tomonidan belgilash;

- dual ta'limning nazariy va amaliy qismi muddatlarini hamkor korxonaga va tashkilotlar bilan kelishilgan holda, oliy ta'lim tashkiloti tomonidan belgilash;

- ta'lim jarayonining nazariy qismidagi talabalar ishtirokini oliy ta'lim tashkilotida tegishli professor-o'qituvchi, ishlab chiqarish bilan bog'liq amaliy qismidagi ishtirokini esa korxonadan birlashtirilgan amaliyot rahbari (ustoz) tomonidan muvofiqlashtirib borish;

- oliy ta'limda "Kasb egasi" dual ta'lim tizimini tashkil etish tartibini belgilash masalalari

keltirilgan.

An'anaviy ta'lim shaklida talaba oliy ta'lim muassasasida nazariy bilimlarni ko'proq egallab, amaliyot qismini juda kam vaqtlarda korxonada va tashkilotlarda o'taydi.

Shuning uchun, rivojlangan mamlakatlarning ta'lim tizimi o'rganilib, zamonaviy texnologiyalar va dastgohlarda o'qish bilan bir vaqtda korxonada, tashkilotlarda ish faoliyatini olib borish imkoniyatini beruvchi dual ta'lim shakli O'zbekiston ta'lim tizimiga kiritildi.

"Dual" so'zi lotin tilidan olingan bo'lib, biror narsaning ikki qismga taalluqliligi, ikkita narsani ifodalovchi, ikki qismdan iborat, degan ma'nolarni bildiradi.

Dual ta'lim – talabalarga ta'limni o'z yo'nalishiga mos tashkilotda mehnat qilish bilan birga olib borish imkoniyatini beruvchi tizimdir.

An'anaviy ta'lim shaklida talabalar oliy ta'lim muassasasida nazariy bilimlarni ko'proq egallab, amaliyot qismini korxonada va tashkilotlarda nisbatan kamroq soatlarda o'taydi.

Pedagogik oliy ta'lim muassasalarida texnologiya fani o'qituvchilarini tayyorlashda talabalar nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llashda ishlab chiqarish korxonalarida dual ta'lim shakli sifatida mashg'ulotlarni tashkil etish maqsadga muvofiq bo'ladi. Ayniqsa ishlab chiqarish korxonalarida aksariyat xorijiy hamkorlar faoliyat olib bormoqdalar. Shuning uchun rivojlangan mamlakatlarning ta'lim tizimi o'rganilib, o'qish bilan bir vaqtda zamonaviy texnologiya va dastgohlarda korxonada, tashkilotlarda ishlash imkonini beruvchi dual ta'lim shakli O'zbekiston ta'lim tizimiga kirib kelmoqda.

Dual ta'lim – talabalarga o'quv jarayonida ta'lim olish bilan birga o'z yo'nalishiga mos tashkilotda mehnat qilish, malaka oshirish imkoniyatini beruvchi tizim. Bunda talabalar haftaning to'rt kunida institutda nazariy bilimlarni, qolgan uch kunida korxonada va tashkilotlarda haqiqiy ish jarayonlarida amaliy kasbiy kompetensiyalarni egallaydi. Dual ta'lim — talabaga oliy o'quv yurtida ta'lim olish bilan birga o'z yo'nalishiga mos tashkilotda mehnat qilish, malaka oshirish imkoniyatini beruvchi tizim. Dual ta'lim shaklida talabalar haftaning uch kunida institutda nazariy bilimlarni, qolgan uch kunida korxonada va tashkilotlarda haqiqiy ish jarayonlarida amaliy ko'nikmalarni egallaydi. Dual ta'lim shaklida tahsil olayotgan talaba korxonada va tashkilotlarda ishga qabul qilinganda korxonada tomonidan malakali ustoz birlashtiriladi va amaliyotchiga oylik maosh to'lanadi.

Bugungi kunda ushbu tizim Germaniya, Avstriya, Shveysariya va Janubiy Koreya kabi rivojlangan mamlakatlarda iqtisodiyotni yanada rivojlantirishda juda katta o'rin tutmoqda. Biz aynan Germaniya tajribasi asosida dual ta'limni yo'lga qo'yishni rejalashtirganmiz. Sababi, u mazkur tizimni eng samarali yo'lga qo'ygan davlatlardan biri. Bu mamlakat o'zining ta'lim tizimiga dual ta'limni 1960-yillarning o'rtalaridan qo'llay boshlagan.

Germaniya tajribasi asosida bugungi kunda ko'pgina oliy ta'lim muassasalarida talabalar dual ta'lim shaklida o'qimoqda.

Bu tizim Germaniyada o'rta bo'g'in kadrlarini tayyorlashda yo'lga qo'yilgan bo'lsa, O'zbekistonda nafaqat o'rta bo'g'in kadrlarini tayyorlashda, balki oliy ta'lim tizimida ham qo'llanmoqda.

Mazkur ishlarni jadallashtirish, dual ta'limga ko'proq tadbirkorlarni jalb qilish, ularni rag'batlantirish tizimini joriy qilish, ishsiz ayollar va yoshlarni ish bilan ta'minlash orqali kambag'allikni qisqartirish maqsadida Prezidentimizning "Kambag'allikni qisqartirishda tadbirkorlik sub'yektlari bilan o'zaro manfaatli hamkorlik o'rnatishga qaratilgan chora-tadbirlar to'g'risida"gi farmoni qabul qilindi.

Farmon bilan "20 ming tadbirkor — 500 ming malakali mutaxassis" dasturini amalga oshirish to'g'risidagi taklifga rozilik berildi. Bu dasturda tadbirkorlik sub'yektlari "hamkorlik shartnomasi" asosida ixtiyoriy ravishda ishtirok etishi, unda ishtirok etgan tadbirkorlarga tabaqalashtirilgan imtiyoz va preferensiyalar berilishi nazarda tutildi. Shuningdek, Savdo-sanoat palatasi, Kambag'allikni qisqartirish va bandlik vazirligi hamda Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining oliy ta'lim tizimida "Kasb egasi" dual ta'lim tizimini tajriba tariqasida ishga tushirishi ko'zda tutildi. 2024/2025 o'quv yilidan boshlab dual ta'lim tizimi Buxoro davlat pedagogika institutida 3–4 kurs talabalar uchun joriy qilinishi belgilandi.

Me'yoriy-huquqiy hujjatning eng asosiy jihatlaridan biri Savdo-sanoat palatasi tomonidan ishlab chiqarish korxonalarining qo'shimcha ishchi kuchiga bo'lgan talabi shakllantiriladi va u talabalarga yetkaziladi. Talabalar tanlangan ish o'rinlari bo'yicha elektron yo'llanma tegishli korxonaga yetkaziladi. Bunda yo'llanma asosida ta'lim jarayonini bevosita korxonalarda o'tagan talabalar uchun korxonada tomonidan ish haqi hisoblanadi va Bandlikka ko'maklashish davlat jamg'armasi mablag'lari hisobidan har oy uchun mazkur ish haqining 2 million so'mgacha bo'lgan qismi qoplab beriladi.

Bu tizimning afzalligi 3–4 kurs talabalar korxonada o'rnatilgan eng zamonaviy dastgohlarda ishlashni o'rganishdan tashqari mehnat jamoasi bilan yaqindan tanishishi, dual ta'lim bo'yicha olgan

bilimini namoyon qilgan, o‘zini yaxshi tomondan ko‘rsata olgan bitiruvchilar korxonaga ishga qabul qilinishda katta imtiyozga ega bo‘lishi, ishga qabul qilinganda mehnat faoliyatiga juda yengil kirishib ketishi mumkinligida yaqqol ko‘rinmoqda.

Bir necha yil oldin davlatimiz rahbari soha xodimlari oldiga mamlakatimizda yetishtirilgan xomashyoni jahon bozoriga tayyor mahsulot sifatida olib chiqish, buning uchun sohani klaster tizimiga o‘tkazish, shu orqali hududlarda aholini ish bilan ta‘minlash vazifasini qo‘ygan edi.

Hozir yurtimizda soha bo‘yicha ishlayotgan korxonalar soni 7 mingdan oshdi. Bunga, albatta, kichik tadbirkorlik, o‘rta biznes va yirik korxonalar kiradi. Asosiy maqsad Germaniya tajribasi asosida institutda ishbilarmon tadbirkorlar, ilg‘or ishlab chiqaruvchilar bilan birgalikda zamonaviy yetuk mutaxassislarni dual ta‘lim shaklida tayyorlashdan iborat. Bu yerda albatta Savdo-sanoat palatasi koordinator vazifasini bajaradi.

Qilinayotgan ishlar tahlili, dastlabki xulosalarga ko‘ra, bu tizim uch tarafdin, ya‘ni institut, korxonalar va talabaga manfaatli bo‘lib, soha korxonalariga zamonaviy malakali mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

Bugungi kunda Buxoro davlat pedagogika institutida ham O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 16-yanvar 2025-yildagi 14-sonli “Oliy ta‘lim tizimida dual ta‘limni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qaroriga binoan dual ta‘lim shakli asosida “Texnologik ta‘lim” yo‘nalishida bir qancha ishlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa talabalarning fanlar kesimida amaliy mashg‘ulotlar bo‘yicha kasbiy kompetensiyalarga hamda ish bilan ta‘minlanganlik ko‘nikmalariga ega bo‘ladilar. Shu bilan birga “Texnologik ta‘lim” yo‘nalishining me‘yoriy hujjatlarida keltirilganidek, o‘quv rejasida 1-kurslar 2 haftalik ishlab chiqarish amaliyotlarini korxonalarda tashkil etilishi keltirilgan.

Hozirgi kunda “Texnologik ta‘lim” yo‘nalishining 1-kurs talabalari “SRA TEX GROUP 2022” MCHJ ishlab chiqarish korxonasida amaliyot o‘tamoqda. Bunda talabalar texnologik ta‘limda didaktik tizim, mehnat operatsiyasi, texnologik jarayon, ishlab chiqarish tizimi, operatsion kompleks tizim to‘g‘risidagi kompetensiyalarga ega bo‘lib, kasbiy – pedagogik faoliyatini to‘g‘ri rejalashtirishni samalarali tashkil etadi. Shu bilan bir vaqtda oliy ta‘lim muassasalarida o‘zlashtirgan nazariy bilimlarini amaliyotda qo‘llashda ko‘nikma va malakalari ham shakllantiriladi hamda ish o‘rni bilan ta‘minlanganlikka erishiladi.

Oliy ta‘lim muassasalarida dual ta‘lim shaklini joriy etishdan ko‘zlangan maqsad iqtisodiyotning barcha sohalarida malakali va zamonaviy kasbiy ko‘nikmalarga ega kadrlarni tayyorlash hamda yoshlarning kasblar va mutaxassisliklarni egallashga bo‘lgan qiziqishlarini qo‘llab-quvvatlash uchun keng imkoniyatlar yaratishdan iborat.

Ayniqsa, yoshlar ta‘lim olish bilan birga haqiqiy ish joyida o‘z kasbiy ko‘nikmalarini rivojlantiradilar.

Yuqorida ta‘kidlanganimizdek, mamlakatimizda dual ta‘lim tizimini rivojlantirish bo‘yicha bir qancha ishlar bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda hamda ta‘lim uzluksizligini ta‘minlashda katta ahamiyat berilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. **O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonuni.**
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 16-yanvar 2025-yildagi 14-sonli “Oliy ta‘lim tizimida dual ta‘limni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori.
3. Растегаева Д.А., Филимонюк Л.А. Основы реализации системы дуального обучения в профессиональной подготовке студентов организаций высшего образования. Мир науки, культуры, образования. 2017; 6 (67): 110 –112.
4. Харитоновна Н.Д. Дуальная Система образования в высшей школе: эффективность внедрения. Электронный научно-методический журнал Омского ГАУ. 2017; 3: 15.
5. Wang, X., & Kitan, M. V. (2025). Assessing the German Dual Education System: A Basis of Enhancing the Training Model of Shaanxi Polytechnic Institute. *Journal of Education and Educational Research*, 12(2), 54-60.
6. Quliyeva Sh.H. “Ўқув жараёнига инновацион таълим технологияларнинг қўллаш мазмуни” Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования. Участника XX международной научно-практические исследования. М.: 2019. – С.126-130.
7. Кулиева Ш. Х. “Методологические основы системного подхода при подготовке учителей” The Way of Science. № 5 (39), 2017. - С.66-67

8. D.O. Kamolova, B.B. Hamidov “ТЕХНОЛОГИК ТАЛИМ ФАНИНИ ОҚИТИШДА ПЕДАГОГИК ДАСТУРИЙ ВОСИТАЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ” Вестник магистратуры, 62-67
9. Ruzieva D. CLASSIFICATION OF SOFTWARE EDUCATIONAL TOOLS FOR USE IN THE EDUCATIONAL SYSTEM //International Conference On Higher Education Teaching. – 2023. – Т. 1. – №. 10. – С. 41-45.
10. Ruzieva D. PRINCIPLES OF USING MODERN TEACHING METHODS IN THE ENVIRONMENT OF INNOVATIVE EDUCATION INSTITUTIONS IN IMPROVING THE PROFESSIONAL SKILLS OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATION //International Journal of Artificial Intelligence. – 2025. – Т. 1. – №. 1. – С. 768-772.
11. 3. <https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai>
12. 4. https://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_Germany.